

הרב יוסי גליק

בית מדרש גבוה, לייקווד, ניו ג'רזי

"ההוא פורפירא" וגילוי מלכותו יתברך

איאת בפזמון שאומרים אחרי קריאת המגילה "שושנת יעקב צהלה ושמחה בראותם יחד תכלת מרדכי. תשועתם היית לנצח ותקותם לכל דור ודור. להודיע שכל קוֹיך לא יבושו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך". ויש לדקדק, למה דוקא ראיית תכלת מרדכי גרם להם כל השמחה הזו והודיע להם "שכל קוֹיך לא יבושו" וכו'?

והנה, אם תעיין בדבר תראה, שכל סיפור המגילה הוא סביב עניין התכלת. בתחילה, עשה אחשוורוש משהו ושם היה "חור כרפס ותכלת", ובזה היה נפילת כלל ישראל, שעל ידי סעודה זו ששם היתה התכלת נגזר עליהם כליה. ואחר שנושעו, שניתן רשות לנקום בשונאיהם ומרדכי הצדיק עלה לגדולה, כתוב "ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור..." ויש לעיין מה עניין התכלת לכאן. על כל פנים מוכח מכאן דכשהתכלת בידי הגויים היא סימן לשעבוד ישראל, וכשהיא בידי ישראל היא סימן לגאולתם.

וכן מבואר ברמב"ן פ' תצוה (כח, ב) שכתב שם בתוך דבריו: "והתכלת גם היום לא ירום איש את ידו ללבוש חוץ ממלך גויים, וכתוב ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור כו'". המלכים לא היו מניחים לזולתם ללבוש את התכלת, להראות בזה מלכותם, שהתכלת היא אות מלכות. וההסבר לזה פשוט, היות שהתכלת היא יקרה ויפה מאוד, היא מיוחדת רק לגדולי העם, והמלכים מקנאים שלא ילבשו אחרים זולתם דבר יקר ונחמד כמותה.

ועיין בפרי עץ חיים שער הציצית פ"ה שכתב: "שבזמן הזה אחר החורבן אין בנו כח להטיל תכלת...". ומדתלא התכלת בחורבן בית המקדש, נראה שגם ברוחניות כן הוא. וכשהיה בית המקדש קיים, שהוא המקום הקדוש ביותר שבה שכינתו שורה עלינו בגלוי, אז היה נמצא התכלת; וחורבנו גרם שאין לנו תכלת כיום הזה.

אבל עדיין צ"ע למה התכלת במקורה היתה סימן גדלות ומלכות, ואיזו סגולה טמונה בה שעל ידה הקדוש ברוך הוא מסמן מלכותו.

ועיין בזוהר הקדוש פרשת בראשית (לח ע"ב), וזו לשונו:

ונטיל מהאי היכלא (מדובר במשיח), ועאל בהיכלא רביעאה ותמן כל אינון אבלי ציון וירושלם, וכל אינון קטולי דשאר עמין עכו"ם, ואיהו שרי ובכי, וכדין כל אינון נשיאין דזרעא דדוד כלהו אחידן ביה ומנחמין ליה, שארי תניינות ובכי, עד דקלא נפיק ומתאחד בההוא קלא, וסליק לעילא, ואשתהי תמן עד ריש ירחא, וכד נחית נחתין עמיה כמה נהורין וזיוין, מנהרין לכל אינון היכלין, ואסוותא ונהורא לכל אינון קטולין, ובני מרעין ומכאובין דסבילו עמיה דמשיח. וכדין פורפירא לביש, ותמן חקיקין ורשימין כל אינון קטולי דשאר עמין עכו"ם בההוא פורפירא, וסליק ההוא פורפירא לעילא, ואתחקק תמן גו פורפירא עלאה דמלכא, וקב"ה זמין לאלבשא ההוא פורפירא ולמידן עמין, דכתיב ידין בגוים מלא גויות, עד די אתא ונחיס לון, ונחתין עמיה נהורין ועדונין לאתעדנא, וכמה מלאכין ורתיכין עמיה, כל חד וחד במלבושא (נ"א: וכידא דכל חד וחד מלבושא), לאתלבשא בהו כל אינון נשמתין דקטולין, ותמן מתעדנין כל ההוא זמנא דאיהו סליק ונחית.

ובפירוש מתוק מדבש שם מביא מהאריז"ל בספר למודי אצילות (ל ע"ב) לעניין מאמר זה, וזו לשונו:

דע כשנהרג אדם מישראל ע"י גוי אף על פי שאינו צדיק, כיון שקיבל עונשו בזה שנהרג בלא משפט, מיד בא המלאך אורפניא"ל ולוקח נשמתו ומעורר את מלאך יוחציפרי"ן לבוא לקחת את הנשמה ממנו, ומכניסה בפתח שהוא ממונה עליו, וחוקק נשמתו ומה שאירע בה בפורפירא דמלכא הנקרא בגד תכלת. ולעתיד לבוא יתלבש הקב"ה בלבוש אדום זה, וינקום דם עבדיו השפוך, ונשמה זו, הואיל ונחקקה בפורפירא, שם היא מזדככת ומתגדלת אע"פ שאין בה מעשים טובים, ואח"כ נותנים

אותה לחופה הראויה לה לפי ערכה. ולפי שאין בה מעשים טובים נכוית מחופה זו ומצטערת ומתביישת ממעשיה, ובזה מקבלת את עונשה. ואחר שקיבלה את עונשה פותחין לה חלון אחד בהיכל זה, ומשם בא לה קורת רוח ואור מגן עדן העליון הנקרא רוח חיים, ונותן בה כח לישוב בחופה זו, ונמצא שמה שנהרגה היה לטובתה.

והנה יש להתבונן: אם פורפירא הוא בגד תכלת, למה מתאר אותו כלבוש אדום. והרי מסורת בידינו שתכלת הוא כחול ולא אדום, וכן כתב הרמב"ם (הל' ציצית פ"ב) שהוא "כפתוך שבכחול, וזו היא דמות הרקיע הנראית בטהרו של רקיע". ונראה לפרש, שוודאי הפורפירא הוא מתכלת, אלא כיון שנחקק עליו נשמות וצורות ההרוגים נעשה אדום מדמם – כביכול. וזה מוכח בילקוט שמעוני (תהילים ק, ו) שכתב שנצטבע הפורפירא בדם הרוגי ישראל, משמע שלא היה אדום ונעשה אדום ע"י דם הרוגי ישראל שעדיין לא נתנקם. ועל פי זה, אפשר לבאר דבר נפלא, שכשמוציאים דם החלזון הוא מעורב אדום עם התכלת, מה שלא מוזכר. ונראה שהוא עניין חדש שנתהווה אחר החורבן ושפרכת דם ישראל ע"י הגוים, שכמו שלמעלה [כביכול] לבוש התכלת של הקב"ה נצבע באדום מדם ההרוגים, כמו כן למטה בעולם הזה התכלת נתערבה עם אדום. וגם מה שעולה האדום ע"י אור השמש יש לזה רמז בזוהר הנ"ל, שכמו שעם משיח ירד אור עליון, שע"י זה יש רפואה ונחמה לכל הנהרגין, כן למטה בדוגמא לזה, אור החמה ממתק הדינים, ונראית התכלת בטהרו. ואפשר שזה שייך למה דאיתא בנדרים (ח ע"ב) ״דאמר (רשב"ל) אין גיהנם לעוה"ב אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה – צדיקים מתרפאין בה ורשעים נדונים בה״. דהיינו שלאותו אור יש ב' בחינות, רפואה לצדיקים ונקמה לגוים, וכן מבואר בזוהר לענין הפורפירא. אבל עדיין יש לחקור, למה דוקא ע"י התכלת יש רפואה להרוגי ישראל ונקמה מהגוים, ולמה כל גדולת כלל ישראל תלויה בהתכלת. ועיין בליקוטי מוהר"ן (תורה יח, ז) וזו לשונו:

והתכלית נקרא תכלת כי התכלת מעורב שחור עם לבן והוא גוון שבין שחור ולבן. וכשנתחבר שחור ולבן, כמו הכתב שהוא בחינת שחור על גבי לבן, בוודאי תחתיות האות הדבוק וקרוב להנייר שהוא לבן, במקום הדיבוק והקירוב שם הם מעורבים שחור עם לבן בבחינת תכלת. ותחתיות האות הוא הסוף והתכלית, כי כשהסופר כותב ומעמיד הקנה והעט עם הדיו על הנייר, בוודאי הדיו רחוק מהנייר מעט עד שהסופר מעמיק העט עם הדיו בתוך עומק הנייר, ואז נדבק שחרות הדיו בעומק בקירוב גדול. נמצא שהקירוב הוא סוף ותכלית, ובמקום הקירוב שם הנייר והדיו הם מעורבים בבחינת תכלת כנ"ל. כי כן הדבר, שהתכלית שהוא סוף המעשה הוא במחשבה תחילה וקרוב להמחשבה, כנזכר לעיל [נראה לעניות דעתי לפרש, כי סוף המעשה הוא בחינת שחרות ותחילת המחשבה הוא בחינת לובן העליון כידוע, נמצא שסוף המעשה, שהוא התכלית שהוא במחשבה תחילה וקרוב להמחשבה הוא בחינת תכלת, שהוא חיבור שחור ולבן. והבין].

וכדי להבין עניינו של שחור, עיין בזהר הקדוש פ' תרומה (קמט) וז"ל: האי אוכם איהו חשוך יתיר, דלא אתחזי גוון דיליה מגו חשוכא, בוצינא קדישא הכי אמר, דהאי גוון אוכם חשוך, באן אתר אצטבע, אלא כד ההוה סומקא אתהתך בגו תכלא, ואתערבו גוונין, אתהתך התוכא דזוהמא לגו תהומי, ואתעביד מתמן רפש וטיט, כמה דאת אמר ויגרשו מימיו רפש וטיט, ומגו ההוא טינא דתהומי, נפק ההוא חשוך, דאיהו אוכם ולא אוכם, אלא חשוך יתיר, הדא הוא דכתיב וחשך על פני תהום, אמאי אקרי חשך, בגין דגוון דיליה חשוך, ואחשיך אנפי בריין.

הרי מבואר דשחור הוא העדר האור בלבד, ואין צבע שחור, רק דמיון שמסתיר ומכסה את התכלת, היינו התכלית, ברפש וטיט, ועל ידי זה מראה לנו הס"א כאילו אין השגחה בעולם, ואפס תקות העולם להגיע לתיקונו.

וההיפוך של זה הוא התכלת, היינו כשנוזכה בחסדי השם לקיים מצות תכלת, ואנו לובשים אותו לקיים מצות ציצית, על ידי זה אנו זוכים לראות את האמת, שכל דבר בעולם – אפילו דברים גשמיים – נמשכים מלבנונית מחשבתו יתברך, ואנו באים להשגה שכל מקרי העולם, גם הנראים רעים, טובים מאוד. שהקב"ה יודע הכי טוב איך להגיע אל התכלית, שהוא כולו טוב. וכשנתבונן בזה תתגלה מלכותו בעולם, שיתגלה שכל דבר ודבר הוא רק רצון ה' יתברך, ואין שום דבר בעולם שהוא חוץ מרצונו כלל.

ועל פי זה יש לפרש את הגמ' במנחות (מג ע"ב): "דתניא וראיתם אותם וזכרתם, ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת התלויה בו, ואיזו זה קריאת שמע דתנן מאימתי קורין את שמע בשחרית משיכיר בן תכלת ללבן". פירוש, שאי אפשר לקיים מצות קריאת שמע בשלמות ולייחד שמו יתברך עד שנכיר שהכל מאתו יתברך וכל הדברים בעולם הם באמת קרובים מאוד למחשבתו הנרמזת בלבן שבציצית.

וממילא בעת צרה וגלות נתעלם התכלת, כיון שנראה כאילו הגוים שולטים בעולם. ובשביל זה עושים לנו ייסורים והריגות, ועיקר מטרת הס"א בזה היא להשכיח ממנו מלכות שמים. וזה היה מטרת אשורוש, אחר שנשתהו ישראל בגלות ונדמה כאילו הקב"ה שכחם, לקח כלי בית המקדש והתכלת של בגדי כהונה ועשה משתה, להראות לבני ישראל שעכשיו הוא המלך, ושצריכים לקבל ממנו ולא מהקב"ה ח"ו. ובגלל שנכשלו בסעודתו, עלה המן לגדולה, ונתאפשר לו להראות כאילו הכל מקרה (וכמידת עמלק כמו שכתוב "אשר קרך"), ועשה גורל להשמיד כלל ישראל. ועל ידי תפילתם של ישראל ומרדכי הצדיק זכו להמליך הקב"ה בגלוי, ועל ידי זה ניצלו, ונתגלה להם שכל שאירע להם היה לטובתם בלבד. וזהו "שכל קויך לא יבושו ולא יכלמו לנצח", היינו שאין שום מצוה ומחשבה טובה שהולך לריק ח"ו, אלא בוודאי שכר גדול צפון לכל מצוה ומצוה שנעשתה בגלות.

ועל פי זה מובן הזוהר הקדוש בפ' בראשית, שעם משיח יתגלו אורות שעל ידם יראו שכל מה שאירע בגלות היה באמת לטובתנו, והוא מקשר אותם לפורפירא היינו התכלת היינו התכלית. והקב"ה לוקח את הפורפירא ודן בה את

הגוים, ומכלה את הס"א, ומתקן תיקון גדול לנשמות ההרוגים כמו שכתב האריז"ל. הרי שיש תכלית גדול בהריגתם, שזה כל עניין התכלת, כמו שביארנו. ובאמת זה תלוי בזה, שזה בעצמו הכיליון הגדול שאפשר להיות לס"א, שכל כוחו הוא הדמיון שאין הכל בהשגחתו יתברך ולתכלית ההטבה. וכשאנחנו רואים ומבינים שאפילו הדברים שהס"א עושה נגדנו הם באמת השגחת ה' להיטיב לנו, נלקח ממנו כל כוחו ומכלה אותו עד גמירא.

וממילא קודם הגאולה אנחנו צריכים לתכלת, שדוקא על ידה נזכה להכיר מלכותו יתברך בשלמות. ודוקא ע"י התכלת יהיה כליון להס"א, כמו שכתוב בזוהר הקדוש בראשית (נא ע"א) דנקרא תכלת דאכלי כלא ושצי כלא. יהי רצון שנזכה לקיים מצוה זו בשלמות ולייחד יתברך שמו על ידה, ונזכה לראות בבניין בית המקדש במהרה בימינו, אמן.